

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на член 64 став 1 точка 22 од Законот за Народната банка на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 3/2002, 51/2003, 85/2003, 40/2004, 61/2005 и 129/2006) и член 68 став 1 од Законот за банките („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/2007), Советот на Народната банка на Република Македонија донесе

О Д Л У К А

за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Со оваа Одлука се пропишува методологијата за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, која опфаќа:

- систем за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- утврдување на промената на економската вредност на портфолиото на банкарските активности; и
- начин и содржина на известувањето на Народната банка на Република Македонија (во понатамошниот текст: Народната банка).

II. ДЕФИНИЦИИ

2. Одделни изрази употребени во оваа Одлука го имаат следното значење:

- Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности претставува ризик од загуба којашто произлегува од неповолните промени на каматните стапки, а коишто влијаат на позициите во портфолиото на банкарските активности на банката.
- Ризик од рочната неусогласеност на каматночувствителните активни и пасивни позиции претставува ризик од разлики во рочноста (за ставките со фиксна каматна стапка), односно времето на следната промена на каматните стапки (за ставките со променлива каматна стапка) на активните и пасивните ставки.
- Ризик од кривата на принос претставува ризик од непредвидените промени на кривата на приносот коишто можат негативно да влијаат врз профитабилноста и сопствените средства на банката.
- Ризик од разлики во висината на референтните каматни стапки и инструменти со слични карактеристики (во однос на рочноста или времето на следната промена на каматната стапка) претставува ризик од неусогласеност во времето на прилагодување на каматните стапки по кои наплаќа и каматните стапки по кои плаќа банката за различни

инструменти со слична рочност. Овие разлики можат да предизвикаат неочекувани промени во паричните текови на активните, пасивните и вонбилансните ставки (пр. кредит со рок на достасување од една година и каматна стапка којашто е поврзана со движењето на каматните стапки на државните записи, се финансира со депозит со рок на достасување од една година и каматна стапка поврзана со каматната стапка на меѓубанкарскиот пазар).

- Ризик кој произлегува од опциите што се вградени во каматночувствителните позиции претставува ризик од влијанието коешто можат да го имаат опциите вградени во одредени инструменти врз нивните парични текови (пр. кредити со можност за предвремена отплата, депозити со можност за предвремено повлекување и слично).
- Портфолиото на банкарски активности ρ_i вклучува сите билансни и вонбилансни позиции коишто не се вклучени во портфолиото за тргување на банката.
- Портфолиото за тргување ги вклучува сите позиции во финансиски инструменти и стоки коишто се држат заради тргување, или позиции заради заштита на вредноста (hedging) на другите позиции во портфолиото за тргување. Овие позиции се чуваат за да се оствари приход од нивната продажба на краток рок и/или да се оствари приход како резултат на настанатите или очекуваните краткорочни промени во цените на пазарот.
- Економската вредност на финансиски инструмент или портфолио на инструменти ја претставува сегашната вредност на очекуваните нето парични текови од инструментот/портфолиото дисконтирани со примена на пазарната каматна стапка.
- Значајна валута е секоја валута чие што учество во вкупната билансна и вонбилансна актива, односно во вкупната билансна и вонбилансна пасива, изнесува најмалку 5%.
- Стандарден каматен шок претставува паралелна позитивна или негативна промена на каматните стапки за 200 основни поени.
- Еден основен поен е еднаков на стотиот дел од 1% (0,01).

III. СИСТЕМ НА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИК ОД ПРОМЕНА НА КАМАТНИТЕ СТАПКИ ВО ПОРТФОЛИОТО НА БАНКАРСКИ АКТИВНОСТИ

3. Банката е должна да воспостави систем на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, кој одговара на природата, обемот и сложеноста на финансиските активности коишто ги врши таа.

Системот од став 1 од оваа точка треба да ги опфати најмалку следните компоненти:

- организациска структура за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- политики и процедури за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- оцена, следење и контрола на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, што вклучува и воспоставување соодветен информативен систем;
- постапки и процедури за внатрешна контрола и ревизија.

4. Во случај кога, согласно со Законот за банките, банката е предмет на консолидирана супервизија, системот за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности го опфаќа и управувањето со овој ризик на ниво на банкарската група.

III.1. Организациска структура за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности

5. Банката е должна да воспостави организациска структура, со јасно дефинирани надлежности и одговорности при преземањето и управувањето со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, којашто одговара на природата, обемот и сложеноста на финансиските активности коишто ги врши таа.

Соодветната организациска структура подразбира:

- јасно дефинирани надлежности и одговорности на органите на банката;
- дефинирање на задачите и одговорностите на соодветните организациски делови или лица во банката, надлежни за мерење, следење и контрола на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- јасно разграничување и независност на функцијата на мерење и следење на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности од функцијата на вложување во позиции коишто значат изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности.

6. Надзорниот одбор на банката ги врши најмалку следните работи:

- ја одобрува политиката за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и го следи нејзиното спроведување;
- ја оценува соодветноста на политиката, најмалку на годишно ниво, согласно со профилот на ризичност, видот и обемот на финансиските активности на банката и надворешното опкружување;
- ги разгледува извештаите за изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- ги одобрува лимитите на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и органот или лицето што може да донесе одлука за надминување на одделните лимити;
- обезбедува услови и ја следи ефикасноста на внатрешната контрола, како составен дел на системот за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности.

7. Одборот за управување со ризици ги врши најмалку следните работи:

- ја воспоставува и ја спроведува политиката за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и дава предлози за нејзино ревидирање;
- редовно го оценува управувањето со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;

- врши анализа на извештаите за изложеноста на банката на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и ги следи активностите што се преземаат заради управување со овој ризик;
- ги одредува и редовно ги ревидира лимитите на изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- ги дефинира дозволените исклучоци во однос на дефинираните лимити и доверува одговорност за одлучување за примена на тие исклучоци;
- ги воспоставува процедурите и начинот на вршење стрес-тестирање.

8. Управниот одбор е одговорен за:

- донесување и спроведување на процедурите за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- обезбедување услови за оцена, следење и контрола на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности по одделни значајни валути;
- воспоставување процедура за оцена на влијанието на новите производи и услуги врз изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- воспоставување на информативниот систем, како и на системот за известување на Надзорниот одбор и на Одборот за управување со ризиците, во врска со евентуалните надминувања на пропишаните лимити на изложеност.

III. 2. Политики и процедури за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности

9. Банката е должна да има јасно дефинирани политики и процедури за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности коишто се во согласност со природата и сложеноста на нејзините активности.

Политиките и процедурите треба:

- да ги дефинираат линиите на надлежност на одделните органи на банката во управувањето со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- да го дефинираат пристапот на банката за заштита од изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, што може да вклучи и дефинирање на финансиските инструменти за управување и заштита од ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- да ги идентификуваат параметрите (лимитите) врз основа на кои ќе може да се утврди прифатливото ниво на изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, како и дозволените исклучоци и овластувањата за нивно надминување;
- да ги идентификуваат техниките што се користат за оцена (мерење) на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- да го дефинира начинот на вршење стрес-тестирање;

- да ја утврди постапката за воведување нов производ или услуга, користење услуги од надворешни лица и слично.

10. Политиките и процедурите треба да бидат разгледувани и ревидирани периодично за да се обезбеди нивна усогласеност со тековните состојби во кои се наоѓа и работи банката.

III. 3. Оценка, следење и контрола на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности

11. При оцената на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, банката ги има предвид сите позиции од портфолиото на банкарските активности коишто се чувствителни на промените на каматните стапки, поради што можат да влијаат врз добивката и сопствените средства на банката.

Банката е должна да врши оценка на сите значајни извори на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, вклучувајќи го:

- ризикот од рочната неусогласеност на каматночувствителните активни и пасивни позиции;
- ризикот од движењата на кривата на принос;
- ризикот од разликите во висината на референтните каматни стапки на инструментите со слични карактеристики;
- ризикот кој произлегува од опциите што се вградени во каматночувствителните позиции.

12. За потребите на оценка и следење на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, банката е должна да ја утврдува промената на економската вредност на портфолиото на банкарски активности како резултат на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки, најмалку на начин утврден со главата IV од оваа Одлука.

За сопствени потреби за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, банката може да применува и поинакви техники за оценка на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, како и да развие интерен модел за оценка и следење на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности.

13. Без разлика на техниките што ги користи банката, нивната успешност и ефикасност зависи од соодветноста на претпоставките и базата на податоци што се користат за оценка на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности. Претпоставките мора да бидат точно дефинирани, документирани и да се менуваат само под точно определени услови. Сите значајни измени на претпоставките треба да се документираат и добро да се образложат и да се одобрат од страна на Управниот одбор на банката.

14. Банката е должна да дефинира лимити на изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности, со цел намалување на загубите, односно да се намалат негативните ефекти врз висината на приходите и на сопствените средства на банката, притоа имајќи ги предвид и резултатите од извршеното стрес-тестирање.

Лимитите на изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности може да се однесуваат на одделни инструменти, портфолија, деловни линии или активности на банката.

Покрај утврдувањето на лимити на изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, банката е должна да ги дефинира и дозволените исклучоци од почитувањето на одделните лимити, што вклучува определување на случаите кога е дозволено надминување на одредени лимити, максималниот износ на дозволено надминување, периодот во кој е дозволено надминување на лимитите и органот или лицето што може да донесе одлука за надминување на секој одделен лимит.

15. Банката врши редовно стрес-тестирање на влијанието на големите промени (шокови) во каматните стапки врз добивката и сопствените средства на банката. Стрес-тестирањето (стрес-сценаријата) се темели врз реално најлошите сценарија и ги опфаќа сите материјални извори на ризик од промената на каматните стапки. Одборот за управување со ризиците ги зема предвид резултатите од извршените стрес-тестирања при ревидирањето на политиките и на утврдените лимити на ризикот на каматни стапки.

Банката е должна да врши стрес-тестирање најмалку еднаш годишно, заради оцена на потенцијалното влијание на еден или повеќе внатрешни или надворешни фактори на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, врз профитабилноста и сопствените средства на банката.

Стрес-тестирањето ги вклучува најмалку: ефектите од промената на каматните стапки на финансиските пазари, ефектите од промената во односите помеѓу значајните пазарни стапки (опфаќање на ризикот од разликите во висината на референтните каматни стапки на инструментите со слична рочност), ефектите од промената во обликот и движењето на кривата на принос, ефектите од промената во ликвидноста на одделните финансиски пазари каде што банката има вложувања и слично. При стрес-тестирањето, банката треба да им посвети особено внимание на инструментите или пазарите коишто доминираат во портфолиото на банката, како и на инструментите или пазарите на кои банката има доминантно влијание.

III. 3.1 Информативен систем

16. Банката е должна да воспостави информативен систем кој ќе овозможи соодветна оцена на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, како и известување за големината и структурата на изложеноста на банката на овој ризик.

Банката воспоставува информативен систем кој обезбедува изготвување на следните извештаи и податоци:

- извештај за висината и структурата на каматночувствителната актива и пасива во одредени временски интервали или периоди;
- извештаи за степенот на почитување на внатрешните политики и лимити;

- карактеристики на претпоставките коишто се користат за оцена на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- степен на изложеност на ризикот на каматните стапки при различни симулации, односно извештаи за резултатите од извршените стрес-тестирања;
- извештаи за наодите на внатрешната и надворешната ревизија во поглед на соодветноста на системот на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- други извештаи за потребите на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности.

III. 4. Постапки и процедури за внатрешна контрола и ревизија

17. Банката е должна да воспостави соодветен систем на внатрешна контрола над системот на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности. Контролата над системот на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности е составен дел на целокупниот систем на внатрешна контрола на банката.

Ефикасниот систем на внатрешна контрола над системот на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности вклучува:

- соодветен процес за идентификување и оцена на ризикот;
- воспоставување контролни активности, како што се политиките и процедурите со јасно дефинирани овластувања и прифатливо ниво на изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- соодветен информативен систем за следење на изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности;
- редовна ревизија на почитувањето на воспоставените политики и процедури.

18. Ревизијата на системот на управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности е составен дел на годишниот план на службата за внатрешна ревизија на банката. Ревизијата оценува дали вработените во банката ги почитуваат политиките и процедурите и интерните лимити на изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности.

Ревизијата на системот за управување со ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности вклучува и оцена на претпоставките и техниките што ги користи банката за мерење на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности.

IV. УТВРДУВАЊЕ НА ПРОМЕНАТА НА ЕКОНОМСКАТА ВРЕДНОСТ НА ПОРТФОЛИОТО НА БАНКАРСКИ АКТИВНОСТИ

19. Банката е должна да ја утврдува промената на економската вредност на портфолиото на банкарски активности како резултат на изложеноста на

ризикот од промена на каматните стапки, со примена на стандардниот каматен шок.

20. Банката ги распоредува каматночувствителните активни и пасивни позиции коишто се дел од портфолиото на банкарски активности, во 13 временски периоди. Нето-позицијата на банката (разлика помеѓу активните и пасивните позиции) во секој одделен временски период се множи со соодветениот пондер дефиниран во табелата бр. 1.

Табела бр. 1 Пондери по временски зони за утврдување на промената на економската вредност на портфолиото на банкарски активности

Временски период	Средина на временскиот период	Процентот модифицирано времетраење	Претпоставена промена на каматните стапки	Пондер
До 1 месец	0,5 месеци	0,04 години	200 оп	0,08%
1-3 месеци	2 месеца	0,16 години	200 оп	0,32%
3-6 месеци	4,5 месеци	0,36 години	200 оп	0,72%
6-12 месеци	9 месеци	0,71 години	200 оп	1,43%
1-2 години	1,5 години	1,38 години	200 оп	2,77%
2-3 години	2,5 години	2,25 години	200 оп	4,49%
3-4 години	3,5 години	3,07 години	200 оп	6,14%
4-5 години	4,5 години	3,85 години	200 оп	7,71%
5-7 години	6 години	5,08 години	200 оп	10,15%
7-10 години	8,5 години	6,63 години	200 оп	13,26%
10-15 години	12,5 години	8,92 години	200 оп	17,84%
15-20 години	17,5 години	11,21 години	200 оп	22,43%
Над 20 години	22,5 години	13,01 години	200 оп	26,03%

21. Позициите со фиксна каматна стапка се распоредуваат во соодветниот временски период, согласно со преостанатиот (резидуалниот) рок на достасување.

Позициите со променлива каматна стапка се распоредуваат во соодветниот временски период, согласно со времето до следната промена на каматната стапка.

Банката е должна одделно да ги прикажува позициите кај кои каматната стапка се менува врз основа на одлука на соодветен орган на банката (во понатамошниот текст: позиции со прилагодлива каматна стапка).

22. Позициите со прилагодлива каматна стапка и позициите коишто немаат или кај кои не може со сигурност да се утврди рокот на достасување, односно времето до следната промена на каматната стапка (пр. тековни сметки, депозити по видување, позиции со можност за предвремена отплата или повлекување и слично) се распоредуваат во соодветниот временски период преку утврдување на веројатноста и зачестеноста на промената на каматните стапки на овие позиции, најмалку врз основа на следните елементи:

- искуството за промената на каматните стапки во минатото;
- влијанието на промената на пазарните каматни стапки врз промената на каматните стапки на овие позиции;

- просечниот рок на достасување на овие позиции (за позициите коишто немаат рок на достасување или имаат опција за предвремена отплата или повлекување). На страната на активата, вакви позиции се станбените кредити или други побарувања кои содржат опција за предвремена отплата. На страната на пасивата, овие позиции ги вклучуваат депозитите по видување кои можат да бидат повлечени во секој момент, без никакви дополнителни трошоци за депонентите;
- цикличниот карактер на одделните позиции;
- движењето на други внатрешни (пр. нето каматната маргина, стратегијата на банката) и надворешни фактори (репутацискиот ризик, конкуренцијата), коишто влијаат врз нивото на каматните стапки и рочноста;
- валутата во која се изразени позициите.

Базата на податоци за веројатноста и зачестеноста на промена на каматните стапки мора да содржи временска серија од најмалку пет години. По исклучок, банка која е основана и работи помалку од пет години е должна да има база на податоци која го опфаќа целиот период на нејзиното работење.

Банката е должна, во своите политики и процедури, да ја пропише постапката за утврдување на веројатноста и зачестеноста на промената на каматните стапки на овие позиции и да врши редовно ревидирање на оваа постапка, заради нејзино приспособување на моменталните внатрешни и надворешни услови.

23. Банката е должна да достави известување до Народната банка за постапката за утврдување на веројатноста и зачестеноста на промената на каматните стапки, како и доказ за исполнување на елементите предвидени во точка 22.

Заради соодветно утврдување на рочноста на одделните позиции, Народната банка може да побара од банката да применува поинаква постапка или да пропише корективни фактори коишто банката е должна да ги почитува при утврдувањето на промената на економската вредност на портфолиото на банкарски активности.

24. Со користење на пондерите од табелата бр. 1, банката ја утврдува промената на економската вредност на портфолиото на банкарски активности, по одделни значајни валути или збирно, за сите останати валути, коишто согласно со оваа Одлука не се сметаат за значајни.

Збирот на пондерираните нето долго или кратки позиции по одделни значајни валути или збирно за сите останати валути, ја претставува вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности.

Вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности, утврдена согласно со оваа глава од Одлуката, се изразува во апсолутен износ и ја прикажува промена на економската вредност на ова портфолио, како резултат на оцената за промената на каматните стапки со користење на стандардниот каматен шок.

25. Банката е должна да го утврди односот на вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности (промената на економската вредност на ова портфолио) и износот на сопствените средства на банката.

Доколу односот од став 1 од оваа точка е еднаков или поголем од 20%, банката е должна, во рок од три дена, да достави предлог-мерки до Народната банка за намалување на овој однос.

Народната банка може да ги прифати мерките предложени од банката, и/или да ѝ наложи на банката поинакви мерки и рокови за намалување на односот помеѓу вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности и износот на сопствените средства на банката.

V. НАЧИН И СОДРЖИНА НА ИЗВЕСТУВАЊЕ НА НАРОДНАТА БАНКА

26. Банката е должна да изготвува извештаи за изложеноста на ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности на месечна основа и да ги доставува до Народната банка.

Рокот за доставување на извештаите од став 1 од оваа точка е петнаесет дена по истекот на месецот за кој се известува.

Гувернерот на Народната банка ги пропишува одделните позиции со упатство, коишто се вклучуваат во изложеноста на ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и формата на извештаите од став 1 од оваа точка.

27. На посебно барање на Народната банка, банката е должна да ги изготви извештаите од точка 26, со состојба на друг ден и во друг рок, коишто се различни од состојбата и рокот наведени во точката 26 од оваа Одлука.

VI. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

28. Банката е должна да го достави известувањето од точка 23 од оваа Одлука до Народната банка, најдоцна до 30.11.2009 година.

29. Одредбите од оваа Одлука се однесуваат и на филијалите на странските банки и на штедилниците во Република Македонија.

30. Оваа Одлука влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“, а ќе се применува од 01.01.2010 година.

О. бр. 02-15/XIII - 4/2008
25.12.2008 година
Скопје

м-р Петар Гошев
гувернер
и претседател
на Советот на Народната банка
на Република Македонија